

УКРАЇНСЬКА СОЦІОЛОГІЯ: НОВЕ ПРОЧИТАННЯ ДЖЕРЕЛ

УДК 39:316.2

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/VSO.2020.14.01>

КАТЕРИНА ГРУШЕВСЬКА ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІОГУМАНІТАРИСТИКИ 20-30-ИХ РР. ХХ СТ.

Ю. Ф. Пачковський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000,
pachk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6076-055X>*

Т. Д. Лапан

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська 1, м. Львів, Україна, 79000,
tetianalap@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-3133-9707>*

Розглянуто життя і творчість представниці української соціології та фольклориста К. Грушевської. Проаналізовано наукове підґрунтя діяльності дослідниці, а також особливості утвердження української соціогуманітаристики на основі використання міждисциплінарних методик європейських наукових шкіл 20-30-х років ХХ ст. Особлива увага звернена на вплив Михайла Грушевського та ідей французької соціологічної школи на становлення наукового світогляду вченої. Проаналізована проблематика статей і досліджень, опублікованих Катериною Грушевською у “Первісному громадянстві”, «З примітивної культури: розвідки та доповіді», яка до сьогодні залишається актуальною й може слугувати підґрунтям для розвитку тісного міждисциплінарного зв’язку між соціальними й гуманітарними галузями вітчизняної науки.

Ключові слова: К. Грушевська, М. Грушевський, міжнародна кооперація, еволюціонізм, європейська соціогуманітаристика, українська соціологія, Український соціологічний інститут, фольклористика, французька соціологічна школа

Постановка проблеми. Для української соціології 20-30-ті рр. ХХ ст. стали показовим періодом, що ознаменував собою якісно новий етап, який був

тісно пов'язаний із розвитком етнології, фольклористики, соціальної та культурної антропології. Досягнення цих наук у методологічному та прикладному вимірах стали підґрунтям для дослідження суспільних процесів того часу і відповідно мали значний вплив на поглиблене вивчення тогочасного українського суспільства. З перших десятиліть ХХ ст., завдяки самовідданій праці багатьох дослідників, українська соціогуманітаристика досягла найвищих європейських стандартів, у т. ч. у сфері теоретичної підготовки фахівців та аналітичного рівня наукових праць. Серед науковців того періоду особливо слід виокремити постать Катерини Грушевської (1900-1953).

К. Грушевська була палкою прихильницею розвитку сучасної української науки шляхом інтеграції у глобальний інтелектуальний простір. Проте, на її думку, така інтеграція була б неможливою без опанування вітчизняними дослідниками ідей, теорій та концепцій, які визначають напрямки розвитку наукового знання у світі. Відтак, надзвичайно важливим дослідниця вважала вивчення досвіду міжнародної кооперації учених, що відкривало шлях до модернізації та удосконалення теоретико-методологічної бази досліджень. У своїх наукових роботах виступала послідовним прихильником еволюціонізму, теоретико-методологічних концепцій французької соціологічної школи як найбільш успішної, прогресивної і відомої на той час.

Діяльність К. Грушевської як дослідниці вимагає поглибленого різнобічного вивчення. Її життю та творчості сьогодні присвячено зростаюча кількість наукових статей та монографічних розвідок. Однак, й до сьогодні її наукова спадщина, зокрема соціологічна, залишається практично невідомою як в Україні, так і в світі. У сучасних підручниках та посібниках з історії української соціології її ім'я згадують лише побіжно, часто без належного розуміння значення її творчого доробку для розвитку сучасного соціогуманітарного знання. Залишається відкритим питання щодо аналізу ширшого контексту суспільних впливів на світогляд дослідниці з урахуванням тих процесів, що мали місце в європейській соціогуманістиці початку ХХ ст.

Аналіз наукової літератури. На сьогодні перевидана значна частина праць Грушевської. Багато з них розмішені на електронній платформі е-архів М. Грушевського [1]. Першим окремим виданням, присвяченим донці видатного українського історика та соціолога М. Грушевського, стала розвідка львівського історика Ярослава Малика "Катерина Грушевська: український соціолог, фольклорист, етнограф"[2]. У подальшому Грушевській, її життєвому шляху і творчості присвятила свої публікації Ірина Матяш [3]. Етнологічної спадщини та діяльності торкалися у своїх працях. О. Смольницька та Т. Шевчук [4; 5]. Соціологічним аспектам творчості К. Грушевської присвячені наукові розвідки І. Головахи-Хікс [6]. Найширший контекст співпраці К. Грушевської з міжнародним науковим товариством проаналізовано у праці В. П.Капелюшного, Г. М. Казакевича та Н. В Чернищука [7]. Дослідники звертають увагу на те, що не завжди ім'я К. Грушевської було відомим. З 1938 р. (а саме з моменту арешту та заслання) й до середини 90-х рр. ХХ ст. її ім'я залишалося забутим, а праці малодоступними (до 60-х рр. ХХ ст.

залишалися під забороною). Лише з сер. 90-х рр. ХХ ст., а особливо на поч. ХХІ ст. її спадщина почала активно аналізуватися науковцями [3, с. 6-10]. За роки незалежності України ім'я К. Грушевської розпочинають активно включати в довідники та енциклопедії, а її доробок вважають значущим серед тих українців, які прислужилися українській науці та суспільству. Наукова спадщина К. Грушевської – це унікальні праці «Примітивні оповідання казки і байки Африки і Америки» (1923 р.), два томи «Українських народних дум» (1927-1931 рр.), інші наукові ґрунтовні статті, рецензії, публікації першоджерел.

Виклад основного матеріалу. Соціологія поч. ХХ ст. відзначилася фаховими науковими напрацюваннями в Україні. На важливість українського сліду в світовій соціогуманістиці наголошував свого часу М. Грушевський: «Українські дослідники мусять сами шукати зв'язків свого матеріалу з світовим в кожній окремій темі, в кожному питанні; великий світовий дослід не приносить їм майже нічого готового, і так воно буде, поки вони не постараються увести в світовий оборот український матеріал в приступній для світу формі» [8, VIII]. Задум М. Грушевського втілювала своєю натхненною працею та науковими напрацюваннями його донька – Катерина. Вона була секретарем, перекладачем, організатором багатьох важливих справ батька. Попри важливість спільних зусиль К. Грушевська зросла в самостійного активного науковця, хорошого організатора дослідницьких практик, систематизатора усної народної творчості, рецензента свіжих наукових праць за кордоном. Її наукова діяльність розпочалася з допомоги батькові в організації Українського соціологічного інституту (УСІ). Ось як сам Грушевський описує створення інституції; «гадка про сю організацію виникла у мене під вражіннями ліквідації світової війни літом 1919 р., коли здавалось, що соціальне і культурне, а з ним і наукове життя Європи виходить на нові дороги і вимагає нових форм, нових засобів і нових підходів, в житло науковим і культурним так само, як в економічним і політичним. Тим часом як одні елементи громадянства – в переважній більшості очевидно – не думали ні про що інше, і всі сили напружували в сім напрямі, щоб як найскорше і найповніше ліквідувати внесені війною пертурбації та повернути економіку, соціальні й культурні відносини і форми на те саме місце і в ту саму обстанову, де їх застала світова завірюха, – сама ся завірюха та її ліквідація винесли на поверхню життя чимало також і таких елементів, які не вважали ні можливою ні бажаною просту реставрацію передвоєнних відносин. Вони відчували глибокий розрив в житло, вчинений моральними наслідками великої світової різни, а поглиблений та незвичайно обгострений матеріальними результатами її: безвихідну компромітацію державного й економічного імперіалізму, капіталістичної анархії, класової держави, кермованої буржуазією, і диктованої нею, для вжитку мас, культури і етики – до крайности загострену вичерпанням вікових економічних ощадностей, руїною добробуту та економічної сили людности і повним захитанням її психічної рівноваги. Відновлення соціально-економічних і культурних форм,

що виявили так яскраво свою нездатність, сі елементи вважали безнадійним і цілком непотрібним. Вони рвалися до творення нових засобів і відносин, спільними силами розбурханих трудящих мас – перед усім міжнародного пролетаріату. Бажали бачити не тільки нові форми міжнародної політики, народоправства, економіки, але й нову школу, пресу, наукову організацію, – більш уважливу і більш придатну для сього нового соціально економічного будівництва, підйманого в інтересах дійсних продукційних верств і сил суспільності.

В обставинах тодішнього політичного і громадського життя оці елементи, що змагали до нового будівництва, здавались значними, і засоби, на котрі вони рахували, виглядали поважними. Таке вражіння робило на мене те, що доводилось бачити і чути літом 1919 р. в різних міжнародних зібраннях. Здавалось, що підіймаються справді нові серйозні сили міжнародної кооперації на сім полі, з котрими доконче потрібно зв'язатись і нашому громадянству, зокрема його культурним і науковим робітникам, щоб підтримувати з ними організований зв'язок і співробітництво» [9, с.7-8].

К. Грушевська була не лише помічницею батька в організації кількарізних переїздів УСІ, але вона також була аспіранткою «від початків організації Українського Соціологічного Інституту стала інтензивно працювати в нім, студіючи примітивну культуру і разом виконуючи обов'язки секретаря Інституту» [9, с.11-12]. К. Грушевська не отримала вищої освіти, не мала офіційних наукових ступенів і вчених звань. Вона «почала свої студії «на відділі права Київського українського університету в рр. 1917-9, продовжувала їх в Женевському університеті» [9, с. 11-12]. У 1919-1920 рр. вона мала змогу навчатися у Женевському університеті, студіючи державне право, соціологію та суспільну економію. У 1917-1918 рр. розпочала самостійну наукову роботу. Під час еміграції 1919-1924 рр. Катерина відчула справжню довіру батька у найвідповідальніших справах, стала вірною і активною його помічницею у науковій та організаційній роботі. Вона шкодувала, що через постійні переїзди не мала змоги учитися систематично. Водночас вона відвідувала семінар примітивної культури УСІ.

Результатом активної наукової роботи К.Грушевської стала самостійна етносоціологічна праця «Примітивні оповідання казки та байки Африки та Америки» [9, с.12]. Грушевська, завдяки широкому інтелекту й гострому розуму, глибоким і різнобічним знанням, виключній працездатності започаткувала своїми працями новий напрям у соціогуманітарних дослідженнях. Кожна з її публікацій демонструє неабияку глибину розроблення наукових проблем, має широку компетентність і може слугувати прикладом принциповості та самостійності у вирішенні складних питань для сучасних дослідників. «За які речі вона не бралась до критики тексту дум, до соціологічного Олексія (розвідка про думу «Олексій Попович»), до аналізу родового устрою – скрізь вона дала блискучі докази свого таланту», – з гордістю писав Михайло Грушевський [10, 11-12]. Свідченням зрілості Грушевської як науковця став вихід збірника «З примітивної культури: розвідки та доповіді», 1924 р. присвяченого проблемам первісної культури, які вона досліджувала під час занять у семінарі примітивної культури

УСІ. Робота була високо оцінена і проаналізована батьком: «я висловив вище своє переконання, що ця книжка може віддати не аби-яку прислугу нашому громадянству тим, що введе його в дуже мало досі йому звичну сферу нових течій і здобутків західної соціології й історії культури, що за останні кільканадцять літ зробили дуже важні поступи, незмірно розширили круг своїх спостережень і відкрили незвичайно інтересні перспективи дальшому дослідові не тільки на ґрунті культурно нижчих народів, але й на нашім власнім ґрунті, – продовжує Грушевський, – розвідки і доповіді, подані в сій книзі, не тільки вводять читача в незвичайно цікавий круг важних досягнень і многонадійних перспектив світового соціологічного дослідю, про котрі в нашім громадянстві здебільшого не було навіть відгомону, через десятилітнє розірвання всяких нормальних наукових і культурних зв'язків. Вони знайомлять його також з маленькою і скромною в своїх засобах, але багатою і надійною в своїх перспективах лабораторійкою, заснованою в тяжких обставинах недавніх критичних років. Оці розвідки і доповіді – се праці, виготовлені (або зачаті і потім де-інде докінчені) в Семінарі примітивної культури “Українського Соціологічного Інституту” організацією котрого я займався протягом п'яти літ, 1919–1924» [9, с. 7].

Як популяризатор передової наукової думки того часу, К. Грушевська ознайомила українського читача з найновішими досягненнями історико-філософських, психологічних, соціологічних, культурно-історичних досліджень західної науки. Умови для наукових студій у Катерини Грушевської були достатні: можливість користуватись архівами і бібліотеками Відня і Женеви, консультації відомих вчених, підтримка її починань батьком. Вона запроваджувала до наукового обігу в Україні основні положення праць вчених зі світовим ім'ям: засновника американської культурної антропології Ф. Боаса, основоположника психоаналізу З. Фрейда, засновника французької соціологічної школи Е. Дюркгайма, французького філософа і психолога автора теорії первісного дологічного мислення Леві Брюля [3, с. 89]. Будучи прихильницею еволюціонізму (ідеї еволюціонізму були визначальними не тільки для класиків напряму – Л.Морган, Е. Тайлор, Дж. Фрезер, але й тих науковців, яких відносять до інших дослідницьких напрямків, зокрема, представники французької соціологічної школи), вона критикувала дифузійнізм як теоретичну позицію, представлену переважно американськими та німецькими дослідниками [7, с. 127; 11, 366-418; 12, с.186-196.].

Значення французької соціологічної школи для формування української соціології, як і соціогуманістики загалом, поч. ХХ ст. є неоціненним. Розпочалося все з поїздки М. Грушевського до Парижу у 1903 р. на запрошення «Російської вищої школи суспільних наук» прочитати курс української історії (згодом таку ж поїздку здійснить і Катерина Грушевська). М. Грушевський так характеризує французьку соціологічну школу «можна-б сказати більше – се було своєрідне наукове братство, учена бенедиктинська колегія ХХ століття, що в тіснім єднанню, в добровільній дисципліні й глибокім послуху науковим інтересам піднятої праці, планово провадила свою роботу на протязі десятиліть, камінь за каменем будуючи нову соціологічну систему, під енергійним проводом свого фундатора, учителя і керманіча. Не тільки для французького світу, взагалі

малоохочого до колективної праці, але й для наукового світу взагалі се було незвичайно рідке явище, як справедливо констатує Мос. І науковому світові – а особливо нашій молодій науці, що силкується піднятися на ноги в нинішніх так мало сприятливих для дослідної праці обставинах, ся „Група Дюркгема» може послужити дуже корисним прикладом того, як здобуваються наукові досягнення і як треба йти до них [14, с. 112-113]. Ця цитата якнайкраще ілюструє ставлення М. Грушевського до французької соціологічної школи. Як зазначав О. Прицак у своїй статті, присвяченій аналізу теоретичних поглядів М. Грушевського, для останнього «спеціальне значення мали досліди Дюркгейма над формами релігійної свідомості. Також М. Г[рушевський] дуже високо цінував праці колеги Дюркгейма, пізнішого його наслідника, як керівника паризької школи дослідників людського мислення, Люсьєна Леві-Брюля» [15, с. LVIII]. Учений саме працював над своєю фундаментальною «Історією України-Руси». Він переглянув власні теоретичні підходи до її написання, і вже 1909 р. у вступі до т.VII називав себе «істориком-соціологом». М.Грушевський не був задоволений попереднім станом «дослідів» у двох ділянках: стосовно «часів передісторичних» і в «добі новітній» [5, с.43]. Джерел для вивчення «передісторичної» епохи було недостатньо. На допомогу батькові прийшла Катерина Грушевська, яка очолила Кабінет примітивної культури, про що йтиметься далі. Як і батько, К. Грушевська високо цінувала досягнення французької школи у царині соціології, характеризуючи її як «робочу громаду, що обробляла різні ділянки суспільного життя народів в його окремих проблемах складала поволі цілу систему знання, об'єднану метою певною робочою дисципліною» [7, с. 127]. Попри розбіжності з класичним еволюціонізмом французька соціологічна школа запозичила його головний світоглядний принцип невинний розвиток суспільства як колективу, від простих форм до складних. Не приховуючи своєї симпатії до французької соціологічної школи К. Грушевська називає її друкований орган журнал *L'Année Sociologique* «критичною соціологічною енциклопедією незвичайно імпозантною своєю ідейною єдністю й багатством фактичного знання та наукової мислі» [7, с. 128].

Журнал «Первісне громадянство та його пережитки на Україні (примітивна культура та її пережитки на Україні, її соціальна преісторія, народна творчість в соціологічному освітленні)» багато в чому є подібним за тематичним і змістовним наповненням *L'Année Sociologique*. Обидва видання було засновані для оприлюднення досліджень науковців – етнологів, соціологів, істориків. Водночас, К.Грушевська констатує наявність критики еволюціоністського напрямку взагалі та французької соціологічної школи, зокрема, з боку культурно історичної школи Вільгельма Шмідта та Арнольда Янсена. Ця школа продовжувала популярний в німецькій науковій традиції напрямок дифузійнізму. Культурно-історична школа акцентувала увагу на зовнішніх запозиченнях висувала на перший план теорію культурних кіл, яку докладно й критично аналізує у своїй публікації Катерина Грушевська. На думку української дослідниці, обидва методологічні підходи мають свої переваги і якщо «за французькою соціологічною школою лишається щільний контакт з поступом усієї наукової думки і гостре об'єктивне сприймання соціального процесу вільне від моралізуючи оцінок, що раз-у-раз

пробивається у культурно історичних дослідників, то школа Шмідта переважає своїм практичним знанням примітивного побуту польовим дослідом» [7, с. 128]. У своїх наукових роботах К. Грушевська виступає послідовним прихильником еволюціонізму також теоретико-методологічних концепцій французької соціологічної школи. Слід зазначити, що зосередження лише на двох названих теоретичних напрямках суттєво обмежувало дослідницькі можливості. Адже в тогочасній соціології – етнології – антропології – фольклористиці вже активно діяли такі наукові напрями, як австрійська дифузійністська школа культурних округів (кіл), американський культуралізм, британський функціоналізм, з якими К. Грушевська теж була добре ознайомлена.

У багатьох статтях та рецензіях К. Грушевської відчувається поєднання фольклористики та соціології, використання методів соціологічного аналізу в роботі з фольклорним, етнологічним матеріалом. Прикладом можуть бути статті самої Катерини Грушевської, такі як «З примітивного господарства. Кілька завважень про засоби жіночої господарчої магії у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства» [16], «Про дослідження статевих громад в первіснім суспільстві» [17] «Дума про пригоду на морі Поповича. Причинок до дослідження звичаїв, зв'язаних з подорожуванням» [18] та одна з найцікавіших статей «Спроби соціологічного пояснення народної казки...», де Грушевська підкреслює необхідність не лише аналізу літературної форми казки, а й її соціологічного аналізу: «...по-перше, дослід казки повинен базуватись на точнім означенні її соціологічного підкладу і, по-друге, – се означення повинне бути якнайточніше, і вихідний варіант повинен виявляти зв'язок з тою громадською установою, що в ній відбилась, по-третє, найкорисніше буде зачинати дослід від казки примітивної та від неї підходити крок за кроком до казок європейських збірок, а не навпаки. Загальне правило, що дослід соціальних фактів слід починати від найпримітивніших форм, а не від більш розвинених, має повну вартість і для казки, і хоч воно ускладнює підготовчу роботу в практиці, зате дозволяє уникнути корінних помилок в системі пояснень. Тільки на так обґрунтованій, убитій, соціологічній підвалині повинен, здається нам, починатись дослід будови казки, як літературного твору. Натомість підхід до підвалин через дедукцію всього, що може бути віднесене на карб літературного оброблення, здається нам небезпечним: після такої дедукції для “побуту” може зістатись дуже мало! Літературні форми і засоби теж обумовлені соціальними факторами, і відділяти їх від загального світогляду того громадянства, де вони розвиваються, для соціологічного завдання не корисно. Вони теж вимагають окремого соціологічного розслідування; спроби-ж чисто формального досліду казки, не даючи нічого для соціології казки, і з боку літературного досліду дають теж досить небагато» [19, с. 110–111].

Після повернення до Києва М. Грушевський не зраджує своїм інтересам до соціології, етнології та антропології. Він створює при науково-дослідній кафедрі історії України спеціальний “Кабінет примітивної культури”. Цей фактично перший історико-соціологічний центр в Україні діє під керівництвом К. Грушевської, яка зверталась у власних статтях до тем, найактуальніших у світовій

антропології, соціології та етнології, базуючи європейські теоретичні концепції на українському фольклорному та етнологічному матеріалі. Упродовж 20-х рр. ХХ ст. навколо установ Всеукраїнської Академії наук сформувалося ціле покоління молодих дослідників чий праці демонструють достатньо високий рівень теоретичних узагальнень, на основі проведених польових досліджень. Сучасна фольклористка О.Бріцина зазначає, що «зусиллями співробітників Етнографічної комісії та її кореспондентів у надзвичайно стислий термін було зібрано значну кількість матеріалів, що відображають синхронний “зріз” традиційної національної культури, який практично й досі не має аналогів у вітчизняній фольклористиці за своєю повнотою та вичерпністю» [5, с. 43-44].

В українській пресі регулярно з'являються її огляди англomовних часописів. В журналі “Україна” (1926 р., ч.5) надруковано її статтю “Принципи моралі в освітленні французької соціологічної школи: Еміль Дюркгейм. Виховання моралю” [6, с. 179]. Період 1925-1927 рр. стали для Грушевської часом напруженої праці і водночас найбільшого творчого піднесення. У 1926 р. побачив світ перший випуск наукового часопису «Первісне громадянство та його пережитки на Україні (примітивна культура та її пережитки на Україні, її соціальна преісторія, народна творчість в соціологічному освітленні)» [1]. Всього за час існування протягом 1926-1929 рр. вийшло вісім чисел часопису. У багатьох статтях та рецензіях описані використані методи соціологічного аналізу в роботі з фольклорним матеріалом. Важливою тематикою статей К.Грушевської та інших авторів видання було звернення до світових антропологічних, етнологічних та соціальних концепцій, популярних на той час, зокрема інтерес до “первісного” і його виявів у тогочасному суспільстві, побуті та фольклорі. Низку статей було присвячено вивченню громад та розробленню анкет-опитувальників для аналізу різних аспектів життя громад. У “Первісному громадянстві” також ініціювалися термінологічні та дисциплінарні дискусії щодо найважливіших проблем тогочасної вітчизняної та світової соціогуманітаристики [6, с.182-184]

Утвердження в СРСР тоталітарного режиму мало згубні наслідки для розвитку української соціогуманітаристики. Вже на рубежі 20-30-х рр. ХХ ст. теоретико-методологічна дискусія, яка розгорнулася в українській періодиці була фактично припинена. Причиною цього став ідеологічний наступ, який активно розпочала радянська влада на наукове середовище й особливо на дисципліни соціально-гуманітарного профілю. Репресії, які розпочалися незабаром призвели до ліквідації більшості наукових установ України, позбавлення науковців можливості працювати за спеціальністю, а нерідко й до їхнього фізичного знищення, як і сталося у випадку з К. Грушевською. Після смерті батька вона зазнала цькування і морального знущання. К. Грушевська отримала покарання та позбавлення волі у виправно-трудовах таборах Радянського Союзу. Не підлягає сумніву ні науковий авторитет ученої, ні вагомість її доробку, ні невідомість знищення її радянськими спецслужбами. Її змусили рано піти з активного наукового життя, а тому багато її планів залишилися не здійсненими, як і незавершеними залишилось багато її починань, які вимагають сучасного аналізу та інтерпретацій.

Висновки. Вплив К.Грушевської на розвиток соціогуманітарних, в т.ч. соціологічних, досліджень в Україні на початку ХХ ст., а найбільше в 1920-х рр., важко переоцінити. К. Грушевська була обізнана і намагалася впровадити і модернізувати українські соціогуманітарні студії, наслідуючи, аналізуючи, часто критично сприймаючи доволі різні за спрямуванням теоретичні напрями, розпрацьовані дослідників Західної Європи і США. Грушевська започаткувала в українській науці популярний на заході напрям соціогуманітарних студій – дослідження особливостей первісної культури. Її наукові досягнення тяжіли до французьких та британських зразків, ніж до німецьких та американських. Водночас слід наголосити на тому, що соціогуманітаристика в Україні розвивалася своїм самобутнім шляхом засвоюючи та опрацьовуючи зарубіжний досвід, але не копіюючи його. Багато теоретичних положень робіт українських дослідників були особливо актуальними і могли суттєво вплинути на розвиток світової науки. Однак об’єктивні обставини політичного й соціально-економічного характеру стали на заваді розвитку вітчизняної науки починаючи з 30-х рр. ХХ ст.

Список використаної літератури:

1. Е-архів Михайла Грушевського. Отримано 31 травня 2020 р. з hrushevsky.pbuv.gov.ua
2. Малик Я.Й. Катерина Грушевська : текст лекції з курсу політичної історії України / Я.Й. Малик. – Львів, 1991.
3. Матяш І. Б. Катерина Грушевська: життя та діяльність / І.Б. Матяш. – К.: Україна, 2004. – 240 с.
4. Смольницька О. Жіночі містеріальні практики у дослідженні К. Грушевської та тогочасна європейська методологія / О. Смольницька // Українознавство. – 2016. – 1 (58). – С. 56-62.
5. Шевчук Т.М. Невідомі сторінки з історії української гуманітаристики 1920-х рр.: Катерина Грушевська й Королівський антропологічний інститут Великобританії та Ірландії в міжнародному проекті з вивчення народного сонника / Т.М. Шевчук // Український історичний журнал. – 2016. – №6 – 42-48.
6. Головаха-Хікс І. На межі соціології і фольклористики: Роль “Первісного громадянства” Катерини Грушевської в розвитку соціогуманітарної науки в Україні / І. Головаха-Хікс // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2011 – №4. – С. 177-186
7. Капелюшний В. П., Казакевич Г. М., Чернищук Н.В Українська етнологія у європейському контексті (друга половина ХІХ ст. – 20-ті рр.ХХ ст.) / В. П. Капелюшний, Г. М. Казакевич, Н.В. Чернищук. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. – 208 с.
8. Грушевський М. Вступне слово / М. Грушевський // Е-АРХІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – Київ: Державне видавництво України. – 1926. – Вип. 1–2. – С. III-VIII.
9. Грушевська Катерина. Вибрані праці: у 3 т. 3 примітивної культури /К. Грушевська. – Донецьк: Норд-Прес, 2007. – Т. 3. – 444 с.
10. Горинь В. Катерина Грушевська (1900-1943) Що стояла на сторожі «огню

в світогляді українського народу». / В. Горинь. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 116 с.

11. Шацкий Е. История социологической мысли. Том 1 / Ежи Шацкий; пер. с польского; общая редакция А. Васильева. – М.: Новое литературное обозрение, 2018. – 720 с.

12. Шацкий Е. История социологической мысли. Том 2 / Ежи Шацкий; пер. с польского; общая редакция А. Васильева. – М.: Новое литературное обозрение, 2018. – 720 с.

13. Пачковський Ю.Ф., Лапан Т.Д. Соціологічна спадщина Михайла Грушевського: у пошуках джерел і витоків суспільного розвитку». Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2018. – Вип. 12. – С. 3–13

14. Грушевський М. Відродження Французької соціологічної школи / М. Грушевський // е-АРХІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – Київ: Державне видавництво України України. – 1926. Вип. 1–2. – С. 112–117.

15. Прицак О. Історіософія Михайла Грушевського. – С. ХLI-LXXIII // Грушевський М. С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / М. С. Грушевський; Редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 1991 – (Пам'ятки іст. думки України). – Т. 1. – 1994. – 736 с.

16. Грушевська К. З примітивного господарства. Кілька завважень про засоби жіночої господарчої магії у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства / К. Грушевська // е-АРХІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО // Первісне громадянство і його пережитки на Україні. – 1927. – Вип. 1-2. – С.9-44

17. Грушевська К. Про дослідження статевих громад в первісному суспільстві / К. Грушевський // е-АРХІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО // Первісне громадянство і його пережитки на Україні. – 1929. – Вип. 1. – С.24-33.

18. Грушевська К. Дума про пригоду на морі Поповича. Причинок до дослідження звичаїв, зв'язаних з подорожуванням / К. Грушевський // е-АРХІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – Київ: Державне видавництво України. – 1926. Вип. 1–2. – С. 1-36

19. Грушевська К. Спроби соціологічного об'яснення народньої казки... / К. Грушевська // е-АРХІВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО Первісне громадянство та його пережитки на Україні. – Київ: Державне видавництво України. – 1926. – Вип. 1–2. – С. 96-117.

20. Борисенко В., Головащенко М., Кривоший О. Українки в історії / В. Борисенко, М. Головащенко, О.Кривоший. – Київ: Либідь, 2004. – 332 с.

21. Парахіна М. Наукова спадщина Катерини Грушевської 20 – 30-х років ХХ століття / М. Парахін // Етнічна історія народів Європи. – Випуск. – №13. – 62-66

References:

1. E-archive Mikhail Hrushevsky // hrushevsky.nbu.gov.ua Retrieved May 31, 2020 from hrushevsky.nbu.gov.ua
2. Malik Y. J. Kateryna Hrushevskaya: text of a lecture on the course of political history of Ukraine / Y. J. Malik – Lviv, 1991

3. Matiash I. B. *Kateryna Hrushevskaya: life and activity* / I. B. Matiash. – K.: Ukraine, 2004. – 240 p.
4. Smolnytska O. *Women's mysterious practices in K. Hrushevskaya's study and contemporary European methodology* / O. Smolnytska // *Ukrainian Studies*. – 2016. – 1 (58). – P. 56-62.
5. Shevchuk T.M. *Unknown pages on the history of Ukrainian humanities in the 1920s: Kateryna Hrushevskaya and the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland in an international project on the study of the folk dream book* / T.M. Shevchuk // *Ukrainian Historical Journal*. – 2016. – №6 – 42-48.
6. Golovakha-Hicks I. *On the Limit of Sociology and Folklore: The Role of "Primitive Citizenship" by Catherine Hrushevskaya in the Development of Socio-Humanities in Ukraine* / I. Golovakha-Hicks // *Sociology: Theory, Methods, Marketing*. – 2011 – №4. – P. 177-186.
7. Kapelyushniy V. P., Kazakevich G. M., Chernyshchuk N. V. *Ukrainian ethnology in the European context (second half of the nineteenth century - 20th years of the twentieth century)* / V. P. Kapelyushniy, G. M. Kazakevych, N. V. Chernyshchuk. – Vinnytsia: Nilan-LTD, 2013. – 208 p.
8. Hrushevsky M. *Introduction* / M. Hrushevsky // *E-ARCHIVE OF MIKHAIL GRUSHEVSKY Initial Citizenship and Its Remnants in Ukraine*. – Kiev: State Publishing House of Ukraine. – 1926. – Vip. 1–2. – С. III-VIII.
9. *Grushevskaya Catherine. Selected works: in 3 volumes. From primitive culture* / K. Hrushevskaya. – Donetsk: Nord Press, 2007. – Vol. 3. – 444 p.
10. Goryn V. *Kateryna Hrushevskaya (1900-1943). Standing on guard of "fire in worldview of Ukrainian people"*. / V. Goryn. – Lviv: Institute of Ukrainian Studies. I. Krypyakevych, National Academy of Sciences of Ukraine, 2000. – 116 p.
11. Shatsky E. *History of sociological thought. Volume 1* / Jerzy Shatsky; Polish translation; the general edition of A. Vasiliev. – Moscow: New Literary Review, 2018. – 720 p.
12. Shatsky E. *History of sociological thought. Volume 2* / Jerzy Shatsky; Polish translation; the general edition of A. Vasiliev. – Moscow: New Literary Review, 2018. – 720 p.
13. Пачковський Ю.Ф., Лапан Т.Д. *Соціологічна спадщина Михайла Грушевського: у пошуках джерел і витоків суспільного розвитку*. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2018. – Вип. 12. – С. 3–13
14. Hrushevsky M. *Renaissance of the French sociological school* / M. Hrushevsky // *E-ARCHIVE OF MIKHAIL GRUSHEVSKY Primitive citizenship and its survivals in Ukraine*. – Kiev: State Publishing House of Ukraine of Ukraine. – 1926. Vip. 1–2. – С. 112–117.
15. Pricak O. *Historiography of Mikhail Hrushevsky*. – P. XLI-LXXIII // *Hrushevsky M.S. History of Ukraine-Russia* / Ed. by P.S. Sohan and others. – K.: Naukova dumka, 1991 [in Ukrainian].
16. Hrushevskaya K. *From the primitive economy. A Few Remarks on the Means of Female Economic Magic in Relation to the Oldest Forms of the Female Economy* / K. Hrushevskaya // *E-ARCHIVE OF MIKHAIL GRUSHEVSKY // Initial Citizenship*

and Its Remnants in Ukraine. – 1927. – Vip. 1-2. – P.9-44.

17. Hrushevskaya K. On the study of sexual communities in primitive society / K. Hrushevsky // e-ARCHIVE OF MIKHAIL GRUSHEVSKY // Primitive citizenship and its remnants in Ukraine. – 1929. – Vip. 1. – P.24-33.

18. Grushevskaya K. The Duma of the Popovich Sea Adventure. The Cause for the Study of Travel-Related Customs / K. Hrushevsky // e-ARCHIVE OF MIKHAIL GRUSHEVSKY Primitive Citizenship and Its Remnants in Ukraine. – Kiev: State Publishing House of Ukraine. – 1926. Vip. 1–2. – С. 1-36

19. Grushevskaya K. Attempts on the Sociological Explanation of the Folk Tale... / K. Hrushevskaya // e-ARCHIVE OF MIKHAIL GRUSHEVSKY Original citizenship and its remnants in Ukraine. – Kiev: State Publishing House of Ukraine. – 1926. – Vip. 1–2. – С. 96–117.

20. Borisenko V., Golovashchenko M., Krivoshi O. Ukrainian women in history. / V. Borisenko, M. Golovashchenko, O. Krivoshi. – Kiev: Lybid, 2004. – 332 p.

21. Parahina M. Scientific heritage of Catherine Hrushevskaya 20 - 30-ies of the twentieth century / M. Parakhin // Ethnic history of the peoples of Europe. – Issue. – №13. – 62-66.

**KATERYNA HRUSHEVSKA AND SOCIOLOGICAL DISCOURSE
OF EUROPEAN SOCIOHUMANITARISTICS IN THE 20-30's OF THE
20th CENTURY**

Pachkovskyy Y.

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St. 1, 79000, Lviv,
pachk@ukr.net*

Lapan T.

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St. 1, 79000, Lviv,
tetianalap@yahoo.com*

The article describes life and activities of the representative of Ukrainian sociology and folklorist Kateryna Hrushevka. The scientific basis of K. Hrushevka's activity as well as the approval of Ukrainian sociohumanitaristics through the use of multidisciplinary methods of European science schools with studies of the society in the 20-30's of the 20th century have been analyzed. Particular attention has been paid to the formation of the scientific worldview of her father, Mykhailo Hrushevskyi and the ideas of the French sociology school. The problems of articles and researches published by Kateryna Hrushevka in «Primary Citizenship», «From Primitive Culture: Intelligence and Reports», which have remained relevant until recent times and can serve as a basis for the development of a close interdisciplinary connection between social and humanitarian branches of national science.

Key words: K. Hrushevka, M. Hrushevskyi, international cooperation, evolutionism, European sociohumanitaristics, Ukrainian sociology, Ukrainian sociology institute, folklore studies, French sociology school

Стаття надійшла до редколегії 14.06.2020

Прийнята до друку 21.08.2020